

**«CER DESPĂGUBIRI ȘI DAUNE PE TIMPUL PIERDUT»
– MĂRTURIA UNUI COMERCIANT DIN CONSTANȚA
(1918)**

Delia BĂLĂICAN

Abstract: Against a background of general trauma caused by the First World War, personal drama became official in the form of claims to the authorities in the attempt to diminish the damage caused by the war.

The current case study will investigate the impact of the war on the lives of common people, relying on the situation of a merchant in Constanța, Dumitru Marcău Mărculescu, who witnessed the ruin of his business, lost his home and his family within a number of weeks after the start of the war, in October 1916. The situation worsened when the merchant sought association with a Jewish merchant in the attempt to cut down on his loss. The social and political background was also very complex: the documents of the time revealed unethical behaviour on the part of the occupying army representatives in relation to the locals, they illustrate the typologies of the injured party and war profiteers, the requisitioning program as accompanied by an increase in smuggling and prostitution carried out by members of the occupying forces. Additionally, anti-Semitic prejudice of the local inhabitants began to surface. The occupying forces comprising Germans, Austrians, Bulgarians or Turks, regarded Constanța as a major focal interest, as it was the capital of the Dobrogea region, a border area with Romania's largest port to the Black Sea, from the viewpoint of requisitioning, to the detriment of the Romanian state and its citizens.

Thus, in relation to the authorities, the merchant's claim acquires special strength as it becomes radicalized beyond the material loss suffered as it introduces an essential temporal coordinate in the specification he makes at the end of the document: 'I am requesting damages and compensation for the time lost'.

Keywords: World War I, Constanța, anti-Semitism, injured party and war profiteers, relationship of the population with the occupying authorities.

Pe fondul traumei generale provocate de Primul Război Mondial, dramele personale s-au oficializat, dobândind contur, în urma cererilor către autorități, întocmite în speranța de a recupera din pagubele produse.

Acest studiu de caz se va referi la impactul pe care războiul l-a avut asupra vieților oamenilor simpli, pornind de la situația unui comerciant din Constanța, Dumitru Marcău Mărculescu, domiciliat în Bulevardul Regina Maria 31, care în doar câteva săptămâni din octombrie 1916, și-a văzut ruinată afacerea, a pierdut casa, dar mai ales, căruia i s-a destrămat familia.

Constanța, capitala Dobrogei, cu rol strategic, amplasată în zonă de graniță, dispunând de cel mai mare port al României la Marea Neagră,¹ a suscitât o atenție specială din partea trupelor de ocupație în privința organizării rechizițiilor, în dauna intereselor statului român și a cetățenilor săi. La programul de rechiziții s-a adăugat favorizarea contrabandei, a speculei și a prostituției de către unii dintre membrii autorităților de ocupație. Totul se derula pe fondul unei înțețite activități de propagandă împotriva autorităților române și cauzei românești: „În teritoriul ocupat se păstrează foarte mare tăcere în privința recentelor înfrângeri germane de pe frontul român, în schimb însă se vorbește despre o revoltă în Rusia”². Presa de la București, aflată sub cenzura autorităților germane, întreținea această propagandă favorabilă ocupanților, ceea ce a indus iritarea oamenilor:

„De ce nu scrie «Gazeta Bucureștilor» că în teritoriul ocupat, în cele din urmă, inamicul se poartă cu mânuși și în mod sistematic sugerează tot de la populație. De ce nu scrie că populația nu are ce mânca, nu are îmbrăcăminte, nu are lemne, gaz și nici sare. Sărăcimea noastră va muri de foame și de frig.

¹ *Importanța strategică a Dobrogei*, în „Arhiva Dobrogei: Revista Societății pentru cercetarea și studierea Dobrogei. Publicată sub auspiciile Casei Școalelor și sub îngrijirea d-lui Constantin Moisil, profesor secundar”, vol. I, București, Tipografia Jockey-Club, Ion C. Văcărescu, Str. Umbrei, nr. 4, 1916, p. 60-77.

² MAE, Fond 71/1914, E2, Ocupația inamică, vol. 173, dosar 134, f. 109.

Un neamț a spus: «avem să vă luăm tot, n-avem să vă lăsăm decât ochi pentru plâns», de ce nu scriu acestea în «Gazeta Bucureștilor»?³»

Șeful Satului Major al Administrației Etapelor germane din Dobrogea, locotentul-colonel Vam dem Bergh recunoștea că intrarea României în război a fost „un noroc” pentru economia germană, apreciind că: „fără aceasta, cu greu ne putem închipui cum ar fi scăpat anul acesta Austro-Ungaria, în ce privește cerealele, Germania în ce privește uleiurile și toți aliații laolaltă în ce privește materiile prime de războiu”⁴.

La finalul anului 1918, pe fondul necesității întocmirii documentației referitoare la prejudiciile armatelor ocupante din timpul războiului, spre a fi prezentate la Conferința de Pace, conform drepturilor ce decurg din principiul suveranității Statului român, ministrul de interne, G. Georgescu a trimis Primăriilor din țară metodologia pentru înregistrarea diferitelor tipuri de daune:

„capturările sau rechiziții materiale și cereale, distrugerii pe uscat, pe apă și prin pe aer, devastări, furturi, jafuri, violențe, răniri, omoruri și orice prejudicii cauzate instituțiilor și populațiunii; în genere, orice împrejurare care ar denota barbariile și samavolniciile acelor cari pe unde au trecut, au înlocuit principiile de drept, de umanitate și libertate cu acelea ale bunului plac, ale forței brutale și fărădelegilor”⁵.

Ca urmare a acestui ordin al ministrului, primarul orașului Constanța, V. Andronescu și secretarul-general Vlădoianu au anunțat populația ca până la 29 decembrie 1918 să declare în scris către Primăria Constanța toate pagubele pe care le-au suferit de pe urma armatelor inamice de ocupație – germani, austrieci, bulgari sau turci – ori din cauza asimilațiilor militare sau presupușilor

³ *Ibidem*, f. 237/20, Memoriul căpitanului Deculescu D. Nicolae din Regimentul 20 Art., care a evadat din captivitatea inamicului.

⁴ *De sub ocupația germane în Dobrogea*, în „Arhiva Dobrogei: Revista Societății pentru Cercetarea și Studiarea Dobrogei”, vol. 2, Nr. 2, aprilie-iunie 1919, București, Tipografia Curții Regale, F. Göbl Fii, 1920, p. 118.

⁵ ANR Constanța, Fond Primăria Constanța, Dosar 46/1916-1919, Corespondență și rapoarte către Ministerul de Interne cu privire la pagubele produse orașului Constanța de starea de război și de ocupația inamică. Tabele și procese verbale de evaluare a pagubelor, document emis de Ministerul de Interne – Direcțiunea Administrației Generale a Personalului și Statisticii, București 21 decembrie 1918, f. 37.

civili ai acestor armate. Se aduceau precizări ca plângerile să fie clasificate în două categorii:

„1) Pagube provenite prin bombardarea aeroplanelor, prin obiecte otrăvite din aeroplane, prin omorări sau răni cu incapacitate temporară sau permanentă de lucru, pagubele suferite de familii din cauza morții sai invalidității.

2) Vexațiuni sau imixțiuni încercate sau suferite de orice persoane, cu arătarea împrejurărilor și motivelor care le-au determinat, cum și pagubele încercate de aceste persoane sau familiile lor, pentru acei închiși, unde au fost deținuți, cum au fost tratați de inamic în timpul captivității, cât timp au fost privați de libertate și modul tratamentului pe tot timpul închiderii sau detenției lor”⁶.

Cererea lui Dumitru Marcău Mărculescu către primar, citită astăzi, are valoare documentară, informațiile dezvăluind aspecte social-economice ale orașului Constanța din timpul conflictului mondial, precum raportul localnicilor cu ocupanții; ilustrează categoriile păgubiților și profitorilor de război; invocă lipsa eticii reprezentanților armatelor ocupante; ies la iveală prejudecățile antisemite ale localnicilor. Plângerea sa capătă o forță specială, radicalizându-se, problematica materială fiind depășită prin introducerea în context a axei temporale, prin precizarea din final: „Cer despăgubiri și daune pe timpul de doi ani. Despăgubiri și daune pe timpul pierdut lei 64.406”⁷. Dacă în prima parte a expunerii, învinuirile comerciantului Dumitru Marcău Mărculescu, întreținute de o optică antisemită, sunt îndreptate împotriva evreului Isidor Bercovici, după stabilirea valorii despăgubirilor și invocarea „timpului pierdut”, acuzația este ținută către oficialități, responsabilitatea pentru starea de război ce a dus la schimbarea completă a vieții populației revinând autorităților.

Dobrogea este, prin evoluția sa istorică, o regiune multietnică, dar în acea perioadă de criză acută, „celălalt” a fost perceput adesea drept dușman, fiind greu de ierarhizat care dintre străini să fi fost mai răi: evreii, bulgarii sau germanii, pentru fiecare etnie trecutul sau prezentul furnizând explicații și evoluții specifice.

⁶ *Ibidem*, p. 48.

⁷ *Ibidem*, f. 169-172.

Evreii nu aveau statutul de cetățeni români, iar stereotipul „jidani hrăpăreți” era însușit de o bună parte din societatea românească, deși evreii erau tolerați și treptat, percepuți ca un „rău necesar”, îndeplinind diverse funcții economice⁸, alături de localnici, ca și de alți străini⁹. După clișeu de sorginte religioasă al „evreului-deicid”, în a doua jumătate a secolului al XIX-lea s-a dezvoltat altul, cel al „evreului lăcustă”, cel care însușea roadele muncii țaranului român. Cu unele variații, el ocupa un loc central în discursul politic românesc al sfârșitului de secol XIX¹⁰. „Nici un ac de la jidani”, o lozincă lansată în anul 1882, la Iași, cu ocazia unui congres economic inițiat de politicienii liberali cu scopul încurajării negustorilor români¹¹, este regăsită și în anul 1901, în presa din Târgu-Jiu, spre exemplu¹².

Pe de altă parte, resentimentele reciproce între români și bulgari, în urma războiului din 1913, când armata română desfășurase o campanie facilă în Bulgaria¹³, au determinat o continuare a conflictului, inclusiv la nivel simbolic: „Statuia din fața Prefecturii în amintirea evenimentelor din 1913 a fost dusă în Bulgaria”¹⁴; firmele românești au fost distruse și înlocuite cu firme bulgărești¹⁵.

La sfârșitul războiului, Serviciul Român de Restituțiuni, în baza Art. 125 din Tratatul de la Neuilly-sur-Seine, făcând un rezumat al devastărilor, calculase costurile pagubelor produse de armata bulgară în Dobrogea la suma de 54.524.059 lei, la nivelul anului 1920¹⁶.

⁸ Liviu Rotman, *Școala israelito-română (1851-1914)*, București, Editura Hasefer, 1999, p. 69.

⁹ *Ibidem*, p. 70.

¹⁰ *Ibidem*, p. 81.

¹¹ Liviu Rotman, *op.cit.*, p. 81.

¹² „Amicul poporului”, Anul III, nr. 3, 15 septembrie 1901, Târgu-Jiu, p.1.

¹³ Daniel Cain, „Prefață” la George Topîrceanu, *Amintiri din luptele de la Turtucaia - Pirin Planina (episoduri tragice și comice din captivitate). Memorii de Război*, București, Editura Humanitas, 2014, p. 5.

¹⁴ MAE, Fond 71/1914, E2, Ocupația inamică, vol. 173, dosar 134, f. 73, 20 septembrie 1917.

¹⁵ *Ibidem*, f. 73 bis.

¹⁶ MAE, Fond 71 / 1914, E2 (1922-1926), Ocupația inamică. Obiecte și materiale ridicate de bulgari de la diferite autorități, vol. 178, dosar 139, f. 119, document datat în aprilie 1923.

„Constanța a fost furată în modul cel mai rușinos. Oriunde soldații nemți și bulgari au găsit o casă încuiată al cărei stăpân fugise, au scos afară toată mobila, toată averea casei, o parte au distrus-o și cealaltă au trimis-o în Bulgaria”¹⁷.

Moneda românească se depreciase puternic, astfel că un leu românesc valora 65 de centime bulgărești, după o perioadă ajungându-se din nou la paritate¹⁸.

Urmare a noului context, o mare parte dintre locuitori plecaseră din oraș. Până pe 13 februarie (1917), după întoarcerea a 40-50% dintre constănțeni din încercarea de refugiu, aceștia au constatat că fenomenul furturilor se amplificase în lipsa lor, și soldații turci alăturându-se bulgarilor¹⁹, conform mărturisirii unui supus olandez, angajat la o societate petrolieră.

Autoritățile germane de ocupație nu reușiseră până în aprilie 1917 să cunoască numărul populației existente în Dobrogea, neputându-se efectua un recensământ general. Conform datelor publicate în „Arhiva Dobrogei”, administrația germană a efectuat două statistici etnografice în Dobrogea, primele rezultate fiind datate 15 mai 1917, iar următoarele au fost tipărite într-o broșură la 15 februarie 1918. Compararea și interpretarea datelor certifică exodul masiv al românilor, încă de la începutul războiului, având ca punct de reper, în acel caz, anterioara statistică din 1 ianuarie 1913. Considerând că ambele statistici germane au fost întocmite riguros, s-a observat, în intervalul de nouă luni de la un recensământ la altul, o scădere a întregii populații în etapele germane. Au fost înregistrați cu 6458 oameni mai puțin, procentual reprezentând 4%. Dintre naționalități, creșterea s-a observat la germani, bulgari și alții. Evreii au fost cu siguranță cei care au fost găsiți mai mulți, iar românii, rușii și turcii mai puțini. La germani și bulgari plusurile mai mari s-ar putea explica prin întoarcerea prizonierilor dezertori din armată; la români, prin

¹⁷ MAE, *op.cit.*, vol. 173, dosar 134, f. 72 bis, 20 septembrie 1917.

¹⁸ *Ibidem*.

¹⁹ *Ibidem*.

întorcerea la cămine a unei părți din populația Moldovei, refugiată în Muntenia, nu însă în Moldova și Basarabia²⁰.

La mijlocul lunii februarie 1917, s-a aproximat numărul locuitorilor la circa 80.000, din care români 26.300 (32,1%); turci și tătari 25.100 (30,6%); bulgari 20.800 (25,7%); germani 5.300 (6,5%); greci și armeni 4.500 (5,1%). Populația Constanței diminuase cu 7.100 de locuitori, înainte de război fiind de 34.000, conform cifrei incluse în document. Turcii și tătarii numărau 3.100, bulgarii 800, germanii 300, austro-ungarii 180, grecii 700, armenii 250, albanezii 110, românii 1300²¹.

Politica de ocupație a nemților a fost radicală încă din anul 1916, ținând cont de evoluția fronturilor și structura particulară a economiei românești, astfel că efortul de război impus României s-a axat pe rechizițiile de produse agricole și bani²².

„Germanii au cărat din Țara Românească toate cerealele, materialul de construcție, lemne, ferării și proiectau înainte de plecare ridicarea ferăriei din care erau construite silozurile din Constanța și transportarea în Germania”²³.

²⁰ „Arhiva Dobrogei: Revista Societății pentru cercetarea și studierea Dobrogei. Publicațiune trimestrială sub direcțiunea d-lor Constantin Moisil, profesor, membru corespondent al Academiei Române și C. Brătescu, profesor în Constanța, membru corespondent al Academiei Române”, vol. II, 1919, București, Tipografia Curții Regale, F. Göbl Fii, Str. Regală 19, p. 60-70.

²¹ Von Björn Opfer-Klinger, *Eine kleine Region spaltet den Verbund – Die Dobrudscha als Konfliktregion im Ersten Weltkrieg*, in „Halbjahresschrift für südosteuropäische Geschichte, Literatur und Politik”; Heft No.1 u. 2/Herbst 2014, p. 47 și urm; *Denkschrift der Deutschen Etappen Verwaltung in der Dobrudscha. Abgeschlossen Mitte April 1917* / apud. Valentin Ciorbea, Constantin Cheramidoglu, Walter Rastatter, *Memoriu al Administrației germane de Etapă din Dobrogea*, Constanța, Editura Ex Ponto, 2012.

²² David Hamlin, „«Dummes Geld»: Money, Grain, and the Occupation of Romania in WWI”, în

Central European History, Volume 42, Issue 3, September 2009, p. 451 - 471

DOI: <https://doi.org/10.1017/S0008938909990057>, accesat în data de 29 martie 2021.

²² *Ibidem*.

²³ MAE, Fond 71/1914, E2, Ocupația inamică, vol. 173, dosar 134, f. 110.

Sesizările cetățenilor către Primărie, referitoare la pagubele produse de bombardamente ori de rechiziții și alte abuzuri ale ocupanților, au fost înregistrate încă din perioada septembrie – octombrie 1916²⁴. Dezvoltarea firească a orașului a fost întreruptă, industria și comerțul au fost suspendate, mărturiile contemporanilor fiind edificatoare:

„Foarte mulți, nenumărați locuitori dobrogeni își au căminurile înghesuite în bordeile săpate între ruinele gospodăriilor lor trecute.

Despăgubiri sau ajutoare pentru refacere nu li s-au acordat.

În portul Constanța nu mai vin vapoare.

Trenurile pentru Constanța s-au rărit astfel că nu mai este chip a călători decât cu greutate ca în vremea războiului.

Comerțul în Dobrogea și în special în Constanța stagnează complet, iar comercianții de seamă au părăsit acest mare port mutându-și reședința în alte centre și întrerupând relațiunile noastre cu străinătatea, iar micii comercianți nu mai sunt în măsură a-și agonisi existența și a suporta greutatele impuse de împrejurările actuale, mai ales când toate deciziunile și măsurile cari privesc comerțul și industria se iau fără consultarea breaslei lor prin autoritățile ce-i reprezintă²⁵.

Sistemul mixt de rechiziții, birocrăție și manipulări financiare a lăsat după terminarea războiului o economie românească în criză²⁶. Măsurile armatelor ocupante s-au resimțit rapid: activitatea portuară a fost direcționată exclusiv spre interesele inamicilor, iar legăturile feroviare strategice între Constanța și restul țării au fost îngreunate prin avarierea podului peste Dunăre:

²⁴ANR Constanța, Fond Primăria Constanța, Dosar 46/1916-1919, Corespondență și rapoarte către Ministerul de Interne cu privire la pagubele produse orașului Constanța de starea de război și de ocupația inamică. Tabele și procese verbale de evaluare a pagubelor, 308 f.

²⁵ ANR, Fond Casa Regală, dosar 11/1920, f. 4, Camera de Comerț și Industrie, Circ. a X-a Constanța, *Memoriu prezentat Maiestății Sale Regelui*, în audiența de la 10 August 1920 de către Delegațiunea Camerei de Comerț și Industrie din Constanța, opusă din: George I. Georgescu, președinte; P. Sapira, vicepreședinte; Tache Manicatile, membru, fost președinte.

²⁶David Hamlin, *op. cit.*

„Războiul a lăsat urme adânci în viața Dobrogei, căci el, prin distrugerea podului de la Borcea, prin rănirea brațului de oțel pe care defunctul Rege Carol I i-a întins Dobrogei peste Dunărea românească, i-a interupt calea măririi ce fusese României deschisă permanent la Mare prin portul Constanța”²⁷.

A fost afectată alimentarea cu apă a orașului, în timpul administrației Etapei Germane 262, astfel că la finalul războiului costurile reparațiilor celor patru uzine se dublau față de cele ale cumpărării instalațiilor, într-o perioadă estimată la 3 ani, respectiv 1919 – 1922²⁸. Piese de schimb au fost furate, alămăria ridicată de armată. Una dintre pompe ar fi fost dusă de către soldații germani la Câmpina sau Ploiești. Aparatele de ozon fuseseră și acestea deteriorate; de asemenea și instalația telefonică a întregului traseu a fost distrusă; instalația de iluminat a fost ridicată de germani și „întrebuințată aiurea unde nevoia le va fi cerut”²⁹. Au fost dezafectate și rezervoarele, decantoarele, filtrele. Sculele de la întreaga instalație, piesele de schimb au fost furate. Instalația fusese nouă în anul 1916, iar dacă ar fi fost funcțională, ar fi adus orașului un venit progresiv, fiind folosite atât populației cât și societăților petroliere și portului. În calcularea despăgubirilor se lua ca reper venitul primului an de funcționare a uzinei de apă, 1916 – 1917, care se ridica la suma de 262.000.000 de lei, iar pentru cei trei ani, 1916 – 1919, suma ridicându-se la 786.000.000 de lei. În condițiile în care lucrările urmau să fie „puse în stare normală” numai după trei ani, se cerea venitul corespunzător perioadei, la care se adăuga procentul de 20% pentru „veniturile apei”. În calcul mai intervenea împrumutul de 4.000.000 de lei, contractat pentru efectuarea de lucrări și rămăsese neachitat. Se ajungea la suma de 114.616.000 lei³⁰. S-au înregistrat și pagube provenite de la nefuncționarea serviciului de canalizare, urmărindu-se nivelul anului 1916, pentru Comuna Constanța de 40.000 de lei. De asemenea, conductele fuseseră astupate de murdării ori sparte de bombardamente³¹.

Primăria a încercat să vină în sprijinul populației sărace, înființând din anul 1917 cantine populare, de care puteau beneficia cetățeni, indiferent de

²⁷ *Ibidem*.

²⁸ ANR Constanța, Fond Primăria Constanța, Dosar 46/1916-1919, f. 73, 73v.

²⁹ *Ibidem*.

³⁰ *Ibidem*.

³¹ *Ibidem*, p.74.

naționalitate³². În decembrie 1918, „Societatea ocrotirea orfanilor de război” a intervenit pe lângă Ministerul de Interne pentru procurarea de îmbrăcăminte văduvelor și copiilor „ai căror părinți s-au jertfit pentru Patrie”. Societatea cerea ajutor autorităților, deoarece mijloacele de care dispunea erau insuficiente în raport cu nevoile determinate de numărul mare al orfanilor. Organizația sugera și o cale spre obținerea ajutoarelor necesare: apelul către marii proprietari și către „toți bunii români” spre a face donații filialelor Societății, de unde să fie distribuite apoi celor nevoiași³³. Sărăcia accentuându-se pe durata războiului, intervențiile organizațiilor caritabile au fost o necesitate de durată. Un afiș din 24 mai 1919, al Primăriei Orașului Constanța, anunța că Misiunea americană își exprima disponibilitatea de a oferi hrană copiilor săraci din oraș, cu vârsta până în 14 ani. Părinții strâmtorați sau cei care aveau în îngrijire astfel de copii erau invitați să îi înscrie pe listele programului. Documentul, „Publicațiunea nr. 2630”, fusese autentificat de către primarul Gr. M. Grigoriu și secretarul general Șt. N. Vlădoianu³⁴. La 26 mai 1919, Crucea Roșie Americană era deja prezentă la Școala Primară nr. 1 de Băieți „Principele Ferdinand” din Constanța, unde servea tuturor elevilor școlii, fără deosebire de condiția lor socială, la ora 10 dimineața, câte 125 de grame de pâine albă și 1/5 litri de cacao sau supă³⁵. Pentru asigurarea subzistenței elevilor Școlii Normale, Primarul Virgil Andronescu aprobase din bugetul curent suma de 1.000 de lei, soluționând cererea Nr. 111458 din data de 26 iulie 1919³⁶.

În „Anuarul Liceului de Fete «Domnița Ileana» din Constanța, pe anii școlari 1919-1920 – 1936-1937”, directoarea Valentina Boteanu menționa că în anul 1916, înainte de ocupație, instituția era considerată, conform evaluărilor, una dintre cele mai importante din țară, numărând aproape 200 de eleve. Școala fusese vizitată de către Regina Elisabeta de două ori. După revenirea directoarei în Constanța, în iarna 1918 – 1919, greutățile pentru reorganizarea cursurilor au fost multiple:

³² Idem, Dosar 22/1918, f. 16v.

³³ *Ibidem*, f. 24.

³⁴ *Ibidem*, f. 48.

³⁵ *Ibidem*, f. 51.

³⁶ *Ibidem*.

„Orașul era pustiu, iar biata noastră școală complet devastată. Din toată arhiva și din toată zestrea adunată timp de 19 ani, nu s-au putut găsi decât vreo zece pupitre aruncate prin curțile vecine. Localul servise de cazarmă, de spital trupelor ocupante și fusese complet ruinat. Spre a-l folosi, spre a-l curăți numai, s-au scos 11 furgoane de gunoaie!

Prin nemăsurat de grele momente am trecut ca să pot înjgheba cele absolut necesare, mai ales că mijloacele bănești nu mi se puteau pune la dispoziție de către Minister, atâta doar cât trebuia de pus clanțele la ușă – căci tot ce era metal, instalație de apă, lumină fuseseră ridicate, – sau geamuri la ferestrele căscate ori bătute în scânduri.

Dar nevoia ca și foamea, e mare meșter”³⁷.

De asemenea, patrimoniul cultural al Constanței – Cazinoul și Cuibul Reginei – a avut de suferit, după cum și locuitorii au fost traumatizați de instaurarea ocupației străine și distrugerea orașului:

„Orașul are o înfățișare tristă. Case incendiate, dărâmate, bombardate, locuințe pustii, geamuri sparte. (...) Centrul se menține mai bine, periferia și în special cartierul dinspre Anadolchiori este trei sferturi distrus. Școlalele și hotelurile au fost devastate. (...)

Cazinoul dărâmat și devastat. Cuibul Reginei devastat. Din tot mobilierul luxos al defunctei Reginei n-au rămas decât arcurile de sârmă ale fotoliulilor și cioburi de oglindă.

În ceea ce privește apărarea cetățenilor, cine a plecat din oraș a pierdut tot, cine a rămas, a mai scăpat câte ceva. Povestirile locuitorilor din Constanța despre cruzimile și nelegiuirile făcute de bulgari la sosirea în oraș nu se mai isprăvesc.

Toți întrebă când vine Armata Română pe care o așteaptă cu mare nerăbdare”³⁸.

Ca toate celelalte sectoare ale economiei, pescuitul a fost și acesta afectat, mulți dintre pescari părăsind Dobrogea în perioada ocupației, așezările lor au fost desființate, iar instalațiile și instrumentele de pescuit au fost distruse.

³⁷ „Anuarul Liceului de Fete «Domnița Ileana» din Constanța, pe anii școlari 1919-1920 – 1936-1937”, directoarea Liceului, Valentina Boteanu, Constanța, Institutul de Arte Grafice „Albina”, p. 7-8.

³⁸ ANR, Fond Casa Regală, dosar 144/1918, f. 2, *Raportul locotenentului Popescu Ioan către Marele Cartier General (Secția Informațiilor)*.

Industria pescăriilor fusese una dintre cele mai rentabile înainte de război, iar după crearea României Mari era importantă refacerea ei, numai pentru consumul intern necesarul de pește dublându-se în raport cu creșterea populației, pentru ca apoi să se direcționeze și către export ³⁹.

Seriei de abuzuri ale ocupanților la adresa civililor li s-a adăugat privarea de libertate a unora dintre cetățeni. Spre exemplificare, Dumitru Marcău Mărculescu a fost arestat în țară, în Constanța, de la 20 noiembrie 1916 până la 17 februarie 1917, un adevărat „iad – infern”, după care a fost trimis în Germania, unde s-a hrănit „cu iarba de pe câmp”, „muncind sub escortă cu târnăcopul și lopata la canalizarea hangarelor aeroplanelor germane”⁴⁰. În anul 1918, după ce revine în țară, se hotărăște să dea glas nemulțumirilor acumulate, cerând primăriei „despăgubiri și daune pe timpul de doi ani”, cuantificând astfel: „despăgubiri și daune pe timpul pierdut lei 64406”⁴¹, din care 64000 de lei reprezentau contravaloarea celor două magazine, iar alți 200 de lei erau plătiți conform chitanței ce fusese silit să o semneze în momentul condamnării, sub obligația de a renunța la alte pretenții din partea lui Isidor Bercovici⁴². Restul de 206 lei nefiind o sumă exorbitantă, echivalentă oarecum cu suma chitanței anterior semnalate, intuim că suma nu putea face referire la contravaloarea cifrei de afaceri dintr-o perioadă normală, la chirii sau dobânzi.

Astfel, putem interpreta referința la „timpul pierdut” ca pe o nostalgie față de viața sa dinaintea războiului, regretul perioadei când își vedea de familie și de bunul mers al afacerilor desfășurate prin intermediul celor două magazine.

Intriga acestui episod dramatic se prefigurase în toamna anului 1916, după invazia bulgară, când Constanța a fost evacuată, începând cu data de 9 octombrie. Dumitru Marcău Mărculescu era unul dintre cei care și-a luat familia

³⁹ „Arhiva Dobrogei: Revista Societății pentru cercetarea și studierea Dobrogei. Publicațiune trimestrială sub direcțiunea d-lui Constantin Moisil, profesor, membru corespondent al Academiei Române”, vol. III, Nr. 3, București, Tipografia Curții Regale, F. Göbl Fii, Str. Regală 19, 1920, p. 35-38.

⁴⁰ ANR Constanța, Fond Primăria Constanța, Dosar 46/1916-1919, Corespondență și rapoarte către Ministerul de Interne cu privire la pagubele produse orașului Constanța de starea de război și de ocupația inamică. Tabele și procese verbale de evaluare a pagubelor, f. 169-172.

⁴¹ *Ibidem*.

⁴² *Ibidem*.

și a „părăsit totul”, casa, avutul, cele două prăvălii, în speranța găsirii unui loc ferit de război:

„magazinul de coloniale și alimente, articole de marchitanie și ferărie, vopselărie și diferite mărunțișuri, cât și mobila casei și a doua prăvălie din Strada Carol, nr. 20, Anadolchioi, în valoare de lei 64000 (șase zeci patru mii), în timpul invaziei lăsând toate pradă inamicului și plecând spre patria mună”⁴³.

Încercarea de refugiere în alte zone din țară a fost curmată, după ce au ajuns la Dunăre, locuitorii Constanței au fost întorși de armata inamică.

În acest răstimp, armata bulgară din Constanța rechiziționase alimentele găsite în magazinele lui Dumitru Marcău Mărculescu din Bulevardul Regina Maria nr. 31 și Strada Carol, nr. 20.

Situația s-a complicat și mai rău din momentul în care proprietarul a făcut o înțelegere cu Isidor Bercovici sperând să poată astfel continua afacerea, încercând să salveze marfa rămasă și mobilierul, mutându-le în Strada Ștefan cel Mare, nr. 7, unde locuia acest evreu, cu pretinsă influență pe lângă autoritățile militare germane:

„... dar deoarece domnia sa este evreu și având trecere pe lângă armata germană va scoate toate formele necesare spre a nu fi împiedicat de nimeni în comerțul pe care-l vom întreprinde împreună, iar eu în calitate de român, văzându-mă nevoit de a nu pierde marfa deoarece armata bulgară și germană ridică totul ce se găsea la români”⁴⁴.

Dacă lucrurile ar fi decurs bine, Isidor Bercovici, probabil, ar fi fost tratat în continuare cu apelativul „domnul” și i s-ar fi atribuit și lui tradiționala pricepere în afaceri a evreilor, cum însă învoiala nu a funcționat, în relatare au răzbătut invective antisemite și vina întâmplărilor a fost transferată în mare parte asupra lui Isidor Bercovici. Tentația de a da vina pe evrei era mare, contextul social-politic fiind complicat. În întreg teritoriul ocupat, începând cu Bucureștiul, se înregistra un fenomen al contrabandei instituționalizate, unde, de

⁴³ *Ibidem.*

⁴⁴ *Ibidem.*

multe ori, agenții erau evreii, practică ce a alimentat generalizările și atitudinea ostilă a cetățenilor români:

„administrația germană nu admitea la început trecerea alimentelor dintr-un județ în altul, nici tăierea vitelor. Agenții polițieniști germani (erau) foarte scrupuloși în executarea ordonanțelor. Mai târziu au început să fie mituiți de evrei și în ultimul timp chiar nemții făceau contrabandă cu carne, unt, brânză, ouă etc. Comerțul este întreg în mâinile evreilor. Numai ei pot căpăta permisiunea de a aduce alimente în București. De ce? Pentru că la toate birourile de administrație personalul este compus din evrei (germani sau austrieci), care fac toate afacerile cu evreii români”⁴⁵.

Revenind la cazul comerciantului din Constanța, pe fondul instabil al războiului și a intervenit o răsturnare de situație, iar planul nu a funcționat, conflictul de natură economică a trecut în planul religios, alimentat de stereotipurile antisemite ale vremii: propunerea de colaborare s-a transformat în „cursă mișelească”, cu „terturi neomenoase”, iar cel care ar fi trebuit să fie asociatul în afaceri s-a preschimbat în: „jidan” „cu inima hrăpăreață, doritor de a face bani”, „călău nesătul de sânge creștin”.

Dumitru Marcău Mărculescu consideră că scopul lui Isidor Bercovici a fost „însușirea avutului” și „stricarea căsniciei”, procedând la seducerea tinerei soții Mărculescu, ce avea doar 17 ani. Mai întâi îi propusese, fiind cunoscătoare de limba germană, un post de dactilografă sau translator la Comenduirea germană, cu un salariu de 20 de lei, nefiind precizată durata sau volumul de muncă pentru care să fie astfel plătită. În acest punct al narațiunii intervine și primul conflict între soți, deși pe parcursul întregii expuneri, soțul nu-și va învinovăți nicio clipă soția, de unde putem deduce că avuseseră o relație normală înainte de război și că cel puțin soțul își iubea soția. Soțul nu a fost de acord cu angajarea soției sale la Comenduirea germană. Referindu-se la reacția soției, afirma că a fost „scoasă din minți”.

Nu vom ști cu siguranță ce a determinat-o pe femeie să se angajeze în structurile administrative inamice, în ciuda voinței soțului: voia să ajute cu banii obținuți familia strâmtorată; spera să obțină înlesniri din partea ocupanților,

⁴⁵ MAE, Fond 71/ 1914, E2, Ocupația inamică, vol. 173, dosar 134, f. 220.

aflându-se în preajma lor; își dorea independență financiară; voia să-și valorizeze cunoștințele și să-i fie apreciate abilitățile; nu-și iubea soțul îndeajuns?

Păgubitul blamează scena referitoare la manipularea tinerei sale soții de către evreul pârât și metodele reprobabile uzate: „totul de i-a fost greu la început, pe urmă i-a fost foarte ușor, ca să poată a mă distruge mai repede, necinstindu-mi soția, seducând-o, amestecând-o cu șampanie și liqueruri, aruncând-o în cele din urmă în brațele unui subofițer german, anume Grecenski”⁴⁶.

Urmează momentul culminant al acuzației, când ne este dezvăluit obiectul infracțiunii, în fapt, o înscenare prin intermediul căreia i-au introdus în casă un revolver. Apoi, subofițerul german Grecenski, după ce reușise să-i învrăjbească pe soți, recurgând la acte de violență și sub amenințarea cu moartea, l-a arestat pe Dumitru Marcău Mărculescu: „acest subofițer Grecenski, împreună cu Dl. Bercovici, urmați de soția mea, luând revolverul de sub patul meu, declarându-mă arestat, lovindu-mă cu genunchii și mânerul (...), amenințându-mă cu moartea și transportându-mă în acel moment în arestul preventiv german”. Sub pretextul că ar fi știut de revolver, a doua zi a fost arestată și soția lui Mărculescu. Sentințele au fost stabilite la un an de arest în localitate pentru soție, iar pentru soț de un an și șase luni închisoare, în Constanța și Halle, în Germania⁴⁷.

La acuzația de deținere a revolverului s-au adăugat alte două, tot în legătură cu Isidor Bercovici, și anume faptul că i-a reclamat înșelăciunile făcute asupra cetățenilor Constanței, precum și demascarea rețelei de prostituție susținută de Isidor Bercovici, prin intermediul unor militari germani: „Revoltat am ripostat din adâncul inimei de nelegiuirile ce făcea. Zădărniciindu-i multe afaceri de gheșeft fapt care m-a înlăturat din drumu-i, trimețându-mă chiar la moarte, în Cons. de războiu german”⁴⁸. Odată cu condamnarea, Dumitru Marcău Mărculescu a fost obligat să-i plătească lui Isidor Bercovici suma de 200 de lei și să afirme sub semnătură că nu va mai avea altceva nimic de

⁴⁶ANR Constanța, Fond Primăria Constanța, Dosar 46 / 1916-1919, Corespondență și rapoarte către Ministerul de Interne cu privire la pagubele produse orașului Constanța de starea de război și de ocupația inamică. Tabele și procese verbale de evaluare a pagubelor, f. 169-172.

⁴⁷ *Ibidem*.

⁴⁸ *Ibidem*.

revendicat: „Nevoit am fost și strâns de împrejurări a-i semna o chitanță de lei 200 (două sute) ce am primit la condamnarea mea că nu vom voi mai avea nimic pretenție de la dânsul”⁴⁹.

După parcurgerea perioadei de detenție, viața i se ruinase, aflându-se „într-o stare deplorabilă”, după propriile aprecieri: „de nu am nici cămașă pe mine, căsnicia și gospodăria mea toate fiindu-mi și îmi este sfârșită prin arestarea mea din cauza acestui jidan”⁵⁰.

În sprijinul acestor raționamente, aduce la cunoștința autorităților alte acte ilegale săvârșite de către Isidor Bercovici pe perioada ocupației germano-bulgare din Constanța. Invocă înșelăciuni la adresa persoanelor ce aveau nevoie de la Comenduirea germană de acte, bonuri sau permise. Conform depoziției lui Dumitru Marcău Mărculescu, Isidor Bercovici profita cât putea de oameni:

„îi jefuia de toate economiile lor fără a le satisface cererile, cerându-le ca plată (înainte) după cum erau afacerile de la 400-500 în sus; (cred că se vor mai găsi oameni în Dobrogea care să reclame că i-a jefuit dacă nu i-o fi făcut de petrecanie) și după ce încasa suma, amânându-i luni întregi îi arunca la închisoarea germană; obligați erau clienții a plăti consumația ce o făcea dânsul cu ofițeri de la Comanditura Germană, cu care erau în contact; sticle de șampanie, pe urmă ușor se scutura de dânsii”⁵¹.

Au fost demascate și alte escrocherii întreprinse de către Isidor Bercovici, precum falsificarea ștampilei și a semnăturii comandantului Pieței din Constanța, apoi eliberarea de bonuri și diferite acte în schimbul unor sume de bani⁵².

Pe lista înșelăciunilor, sub acordul tacit al autorităților germane, s-a înregistrat comerțul, în fapt „gheșeftul” cu mobilă și alte obiecte valoroase ale cetățenilor Constanței, revândute bulgarilor sau distruse prin ardere, în cazul în care nu aduceau profit:

⁴⁹ *Ibidem.*

⁵⁰ *Ibidem.*

⁵¹ *Ibidem.*

⁵² *Ibidem.*

„piane, gramofone, paturi, canapele de catifea, saltele de lână, perni, covoare mari, scumpe, precum și hăinărie – la toate se pricepea dânsul – *garderoabe* încărcate cu *lingerie*.

Nedescuiate, aduse erau la domiciliul sus-numitului de către soldați germani, căci era tare și avea o armată întregă la dispozițiune.

Toate *camerile*, magazia și pivnița erau pline, umplute.

Și când gheșefurile nu-i mergeau, le ardea, întrebuița la foc ca lemne”⁵³.

În sfârșit, este adusă în atenția autorităților activitatea de organizare a abuzării sexuale a fetelor și femeilor în perioada ocupației germane a Dobrogei:

„Prostituția își urma cursul cel mai larg în casele numitului jidan cu dnii ofițeri germani și cu femei tinere și frumoase, femei românce ale mobilizaților și fete minore erau atrase în casa dânsului, cum și fără voie, unde desfrâul era îngrozitor (la culme), dedându-se la fel și fel de orgii și destrăbălări (toate nopțile) cântând cu trei pianе deodată și gramofonele, dansuri și mese, șampanie și liqueururi, peste vin combinat cu *cognac* cum beau nemții în același timp; (...) deoarece multe femei s-au vândut pe bani (cu sau fără voie) astăzi tac, căci la parte dintr-însele le-au venit bărbații și nu îndrăznesc ca să arate pe traficantul lor de carne omenească. Cercetându-se vor găsi și fete nenorocite, cu rușinea pe brațe, astăzi, aici în Constanța, victime ale acestui călău nesătul de sânge creștin”⁵⁴.

Cum încercarea sa de la începutul războiului, de a denunța nelegiuirile lui Isidor Bercovici a eșuat, ba mai mult, a fost trimis în judecată pentru îndrăzneală și a făcut închisoare, atât în țară, cât și în Germania, nemulțumirile i s-au agravat, revolta a crescut și odată sfârșindu-se războiul, se aștepta să-i fie auzite plângerile de către autorități și să se facă dreptate, atât lui personal, prin plata unor despăgubiri, cât și celorlalți cetățeni ce căzuseră pradă escrocheriilor sau fetelor cărora le fusese pătată demnitatea.

În privința situației generale a evreilor, pe perioada Primului Război Mondial, deși mare parte dintre ei nu aveau statutul de cetățeni, au participat la lupte sub uniforma armatei române, respectând astfel Legea din 5 martie 1876,

⁵³ *Ibidem*.

⁵⁴ *Ibidem*.

referitoare la obligativitatea satisfacerii serviciului militar⁵⁵. Au fost înrolați în armata română 23 000 de evrei, dintre care 882 au căzut pe câmpul de luptă, respectiv 3,83% dintre evreii mobilizați, iar procentul românilor a fost de 5,07%. Un număr de 740 de evrei au fost răniți, echivalentul a 3,21%, iar românii răniți fiind 5,05%. Informațiile au fost publicate, pe baza datelor oficiale, în cartea *Adevărul asupra problemei evreiești*, de către dr. Filderman, președintele «de facto» al Uniunii Evreilor Pământenii⁵⁶. În privința prizonierilor, evreii au fost 449, respectiv 1,95%, comparativ cu 1,65% dintre militarii români. Numărul prizonierilor civili în țările dușmane a fost de 9 români și 65 de evrei, ceea ce infirmă convingerea că evreii ar fi pactizat cu austriei și germanii. Decorații au primit 661 de evrei care au fost pe front și 164 de sedentari, 220 dintre aceștia lucrând ca medici și sanitari. Deși procentul românilor decorați reprezintă 9,20%, iar cel al evreilor 3,60%, proporția este explicabilă, având în vedere că funcțiile ofițerilor superiori erau ocupate, în general, de către români. Procentul trădătorilor și spionilor evrei a fost de 0,86%, respectiv 199 de persoane condamnate. Referitor la purtarea românilor și a evreilor sub ocupație, se constatare că „nu a fost rea deloc”⁵⁷.

Chiar evrei din Constanța au fost mobilizați și unii dintre aceștia au făcut sacrificiul suprem. Pe listele de înrolare efectuate în anul 1914, pentru contingentul din 1916, s-au aflat: Cohan Iano, Terchel Avram, Șapira Ițic, Bercovici Dragobert, Hazani Samuel, Leon Avram Cohn, Avram Iosif Ițic Gheldman, Marcu Adolf Famblant, Jaques Moise Rosanis, Iacob David Isac, Saul Terchel Lazăr, Marcus Bercu Bercovici, David Nisim Gabai, Ruben Solomon, Naftali Menasi Avram, Iacob Isac Delarena, Ițac Mendel, Isac Ilie Holdștein, Israil Iosif Samovici și alții⁵⁸. Unii dintre ei s-au jertfit: cercetașul Moses Herman Moise, care a murit la numai 16 ani, făcuse parte din cohorta

⁵⁵ Radu Ioanid, *Evreii sub regimul Antonescu*, București, Editura Hasefer, 1998, p. 20; Florin Stan, *Evreii din Constanța*, în „Revista Cumidava”, editată de Muzeul de Istorie Brașov, Anul XXIX, 2007, p. 229-241. p. 5.

⁵⁶ „Egalitatea”, Anul XXXVI, nr. 18, vineri, 1 mai 1925, p. 1; W. Filderman, *Adevărul asupra problemei evreiești în România în lumina textelor religioase și a statisticii*, București, Tipografia Triumful, 1925, p. 216-217; *Evreii din România în Războiul de Reîntregire al țării, 1916- 1919*, București, Editura Hasefer, 1996, p. 11-14.

⁵⁷ *Ibidem*.

⁵⁸ Florin Stan, *op.cit.*, p. 229-241.

„Ovidiu” din Constanța. Norbert D. Davidson avusese 26 de ani când s-a prăpădit „făcând datoria către patrie”⁵⁹. Monumentul de la Cimitirul israelit din Constanța aduce o „pioasă amintire eroilor morți pentru patrie între 1916-1918”, menționându-i pe: Mordi Kaner, Jak Navon, Leon Feldmann, Jean Weinstok, Ozias Marcoff, David Gabay, Jacob Israel, Jancu Marcu, Aron Lifschitz, Salomon Lifschitz, Samuel Bittmann, Jacob Delareini, Avram Terckel, Moise H. Mozes, Benjamin Schatzman, David Ițic, Haim Ellmann, Rafail Ellmann⁶⁰.

După Război, prin Art. 133 al Constituției din 1923, evreilor li s-a recunoscut calitatea de cetățeni români⁶¹. Însă pentru aceștia problemele au continuat odată cu escaladarea antisemitismului, în preajma celui de-al Doilea Război Mondial. Prin aplicarea Decretului-lege privind revizuirea cetățeniei române din anul 1938, aproximativ 220.000 de evrei și-au pierdut cetățenia română, revizuirea legislativă conducând în fapt la anularea unor drepturi sancționate prin sistemul Tratatelor de la Versailles, dintre 1919 – 1920 și recunoscute prin Constituția din 1923⁶². În 1938 tribunalele din țară reglementau situațiile de revizuire a cetățeniei pentru evrei, în baza art. 10, din Decretul Lege Nr. 169/1938⁶³. Pentru cei care nu puteau face dovada cetățeniei, în sensul că nu erau născuți în țară, nu fuseseră supuși străini și respectaseră

⁵⁹ *Ibidem*, p. 234.

⁶⁰ *Ibidem*.

⁶¹ *Constituțiunea României*, București, Imprimeria Statului, 1923, 24 p, Promulgată cu Decretul Regal nr. 1360 din 28 martie 1923, Publicată în Monitorul Oficial nr. 282 din 29 martie 1923. Articolul 133 stipula: „Art. 133. Se ratifică decretele-legi: No. 3.902 din 29 Decembrie 1918, publicat în Monitorul Oficial No. 223 din 30 Decembrie 1918, privitor la acordarea drepturilor cetățenești; No. 2.085 din 22 Mai 1919, publicat în Monitorul Oficial No. 33 din 28 Mai 1919, și No. 3.464 din 12 August 1919, publicat în Monitorul Oficial No. 93 din 13 August 1919, privitoare la încetățenirea evreilor care locuiau în vechiul Regat. Deasemenea se ratifică și toate decretele-legi de încetățenire individuală, care s-au făcut înaintea decretelor specificate mai sus. Evreii, locuitori din vechiul Regat, care nu-și vor fi regulat încetățenirea în termenul prevăzut de decretul-lege No. 3.464 din 12 August 1919, vor putea face declarațiunile de încetățenire conform decretului-lege No. 2.085 din 22 Mai 1919, în termen de trei luni de la promulgarea acestei Constituțiuni”.

⁶² „Sfera Politicii”, nr. 3-4 (201-202) / 2019, Claudia Ursuțiu, *Impactul anului 1919 asupra destinului politic al evreimii române interbelice. Transformări, permutări și provocări*, p. 84.

⁶³ ANR Constanța, Fond Camera de Comerț și Industrie Constanța, dosar 4183/1938, f. 4-4v.

Legea recrutării⁶⁴, se proceda la radierea din oficiu a firmelor înregistrate la Oficiul Registrului Comerțului, în conformitate cu dispozițiile Ordinului Ministerului Economiei Naționale Nr. 111846, din 11 ianuarie 1939⁶⁵. În perioada 1942 – 1946⁶⁶ firmele evreiești ai căror proprietari nu putuseră dovedi calitatea de cetățean român, au fost radiate de autorități, prin rețeaua Oficiului Registrului Comerțului, Camera de Comerț și Industrie din județe⁶⁷.

La Primăria Constanța au fost depuse cereri de despăgubiri, prejudicii provenind de la: „bombele avioanelor vrășmașe”⁶⁸, începând cu 20 septembrie 1916⁶⁹, prețul chiriei, al reparațiilor⁷⁰, sumele înscrise pe bonurile eliberate de reprezentanții armatei bulgare în urma rechizițiilor⁷¹.

Revenind la Dumitru Marcău Mărculescu, el însuși s-a dovedit a fi un personaj complex, pe de o parte, era o victimă a războiului, un cetățean doritor de a se face dreptate, atât lui cât și altor păgubiți, dar care, pe de altă parte, a uzat de o retorică antisemită accentuată în concluzia cererii, gândindu-se, poate, să speculeze optica generală marcată de idei antisemite, sporindu-și astfel șansele ca cererea să aibă impact mai mare: „Cu cel mai profund respect viu a vă ruga, Domnule Primar, spre a se înfiera acest (sugător de sânge) individ (Juda vânzătorul Domnului Christos) pentru faptele necuviincioase ce le exercită în același timp”.

Verificând în „Anuarul General al Dobrogei – Călăuza administrativă – Comercială – Industrială, Camera de Comerț și Industrie Constanța, Ediția I – 1925”, la adresa Carol, nr. 20, s-au regăsit: pălărierul Weinstock Osias (p.162), cofetăria Costache Cristea (p. 175), fierăria Pestimalgian Haic (p. 313)⁷². Acest

⁶⁴ Idem, dosar 4185/1936, f. 3v.

⁶⁵ *Ibidem*, f. 12.

⁶⁶ *Ibidem*, f. 1, 2.

⁶⁷ *Ibidem*, f. 4, 5, 8.

⁶⁸ Idem, Fond Primăria Constanța, Dosar 46/1916-1919, Corespondență și rapoarte către Ministerul de Interne cu privire la pagubele produse orașului Constanța de starea de război și de ocupația inamică. Tabele și procese verbale de evaluare a pagubelor, f. 2.

⁶⁹ *Ibidem*, f. 16.

⁷⁰ *Ibidem*, f. 23.

⁷¹ *Ibidem*, f. 24.

⁷² „Anuarul General al Dobrogei – Călăuza administrativă – Comercială – Industrială, Camera de Comerț și Industrie Constanța, Ediția I – 1925”, coordonator inspectorul Octavian Văleanu, secretar general al Camerei de Comerț, p. 162, 175, 313.

fapt ne îndreptățește să credem că averea lui Dumitru Marcău Mărculescu s-a risipit pe perioada războiului, fără îndreptare în anii următori. Putem să deducem că nici familia nu a putut să și-o recupereze. Viața sa, ca a atâtor milioane de oameni, se schimbase în chip dramatic odată cu războiul, astfel încât este legitimă invocarea „despăgubirilor și daunelor pe timpul pierdut” când se adresează autorităților.

Orașul Constanța a intrat în reconstrucție după război, costurile plătindu-le tot populația, în mare parte, prin suprataxe, subscripții și timbre ale Camerei de Comerț;⁷³ în final, prin schimbarea sistemului de impozitare a populației ce se dorea a fi progresiv, încât să nu descurajeze inițiativa, munca și economia⁷⁴.

Anexă:

ANR Constanța, Fond Primăria Constanța, Dosar 46/1916-1919, Corespondență și rapoarte către Ministerul de Interne cu privire la pagubele produse orașului Constanța de starea de război și de ocupația inamică. Tabele și procese verbale de evaluare a pagubelor, p. 169-172.

„Domnule Primar,

Subsemnatul Dumitru Marcău Mărculescu, domiciliat astăzi în Bulevardul Regina Maria 31, Constanța, respectuos aduc la cunoștința dumneavoastră următoarele, eu fiind scutit de serviciul militar și la contrarevizuire din 1914 și 1916, scutit din nou, cât și de mobilizare.

La evacuarea orașului Constanța pe ziua de 9 octombrie 1916, când inamicul bulgar a invadat în Constanța, eu am luat familia și am părăsit totul, adică magazinul de coloniale și alimente, articole de marchitanie și ferărie, vopselărie și diferite mărunțișuri, cât și mobila casei și a doua prăvălie din Strada Carol, nr. 20, Anadolchioi, în valoare de lei 64000 (șase zeci patru mii), în timpul invaziei lăsând toate pradă inamicului și plecând spre patria mamă.

Ajungând la malul Dunărei, inamicul m-a forțat spre a mă înapoia.

Sosind la domiciliul meu, am găsit articolele de alimente toate ridicate de armata bulgară. Iar marfa rămasă și mobilierul le-am depozitat în Strada Ștefan cel Mare nr.7,

⁷³ „Buletinul Camerei de Comerț și Industrie. Circ. a X-a Constanța”, Anul XXXII, iulie, august, septembrie 1921, Nr. 1, 2, 3, p. 5.

⁷⁴ Idem, Anul XXXIV, iulie-decembrie 1922, Nr. 13-18, p.

de națiune evreu unde locuia Dl. Isidor Bercovici, acest individ văzând mobilierul meu cât și marfa pe care o mai posedam și cu inima hrăpăreață, doritor de a face bani, a căutat să mă atragă în cursă, propunându-mi ca să fiu tovarăș cu dânsul, dar deoarece domnia sa este evreu și având trecere pe lângă armata germană va scoate toate formele necesare spre a nu fi împiedicat de nimeni în comerțul pe care-l vom întreprinde împreună, iar eu în calitate de român, văzându-mă nevoit de a nu pierde marfa deoarece armata bulgară și germană ridică totul ce se găsea la români, am acceptat propunerea Dlui. Bercovici, trăgându-mă într-o cursă mișelească. Recurgând Dl. Bercovici la tertipuri neomenoase, a căutat mai întâi de toate să-mi poată seduce soția, văzând-o tânără (de 17 ani) și care cunoștea limba germană, propunându-i că-i va da un post la Comenduirea germană la mașina de scris sau ca tălmăciu cu salariu de 20 de lei, fapt care m-am împotrivit, scoțându-mi soția din minți, totul de i-a fost greu la început, pe urmă i-a fost foarte ușor, ca să poată a mă distruge mai repede, necinstindu-mi soția, seducând-o, amestecând-o cu șampanie și liqueruri, aruncând-o în cele din urmă în brațele unui subofițer german, anume Grecenski (care m-a amenințat cu moartea, băgând vrajbă și ură între noi, introducându-mi un revolver în locuința mea la un moment dat acest subofițer Grecenski, împreună cu Dl. Bercovici, urmați de soția mea, luând revolverul de sub patul meu, declarându-mă arestat, lovindu-mă cu genunchii și mânerul, amenințându-mă cu moartea și transportându-mă în acel moment în arestul preventiv german.

A doua zi a arestat și pe soția mea comandantul german.

La interogatoriul luat sub pretext că știa de revolver, ne-a judecat și condamnat pe mine un an și șase luni cunoscut, cu privința înainte și după în Constanța și Halle (Germania), iar soția mea condamnată la un an, făcându-și pedeapsa în acest oraș Constanța. Toate aceste i-au reușit Dlui Bercovici tocmai ca să-și însușească avutul meu și stricarea căsniciei mele, aflându-mă azi într-o stare deplorabilă, de nu am nici cămașă pe mine, căsnicia și gospodăria mea toate fiindu-mi și îmi este sfărâmată prin arestarea mea din cauza acestui jidan N.B. acest dn. jidan Bercovici s-a dat și la alte fapte necuvincioase, atrăgând în locuința și casa sa multe persoane care aveau nevoie a scoate de la comanduire acte, bonuri, permise etc. și îi jefuia de toate economiile lor fără a le satisface cererile), cerându-le ca plată (înainte) după cum erau afacerile de la 400-500 în sus (cred că se vor mai găsi oameni în Dobrogea care să reclame că i-a jefuit dacă nu i-o fi făcut de petrecanie) și după ce încasa suma, amânându-i luni întregi îi arunca la închisoarea germană obligați erau clienții a plăti consumația ce o făcea dânsul cu ofițeri de la Comanditura Germană, cu care erau în contact; sticle de șampanie, pe urmă ușor se scutura de dânsii. Acest individ a *excrocat* și pe comandantul pieței întregi Constanța, umblând cu ștampila și imprimatale în buzunar, falsificând semnăturile, libera bonuri și diferite acte și pe stradela Constanței pentru sume de bani.

Acest jidan mai făcea și comerț cu mobilă scumpă a cetățenilor Constanței, vânzând-o la bugari sau alte națiuni, ca: pianе, gramofone, paturi, canapele de catifea, saltele de lână, perni, covoare mari, scumpe, precum și hăinărie – la toate se pricepea dânsul – *garderoabe* încărcate cu *lingerie*. Nedescuiate aduse erau la domiciliul sus-numitului de către soldați germani, căci era tare și avea o armată întreagă la dispozițiune.

Toate *camerile*, magazia și pivnița erau pline, umplute.

Și când gheșefurile nu-i mergeau, le ardea, întrebuița la foc ca lemne.

Prostituția își urma cursul cel mai larg în casele numitului jidan cu d-nii ofițeri germani și cu femei tinere și frumoase, femei românce ale mobilizațiilor și fete minore erau atrase în casa dânsului, cum și fără voie, unde desfrâul era îngrozitor (la culme), dedându-se la fel și fel de orgii și destrăbălări (toate nopțile) cântând cu trei pianе deodată și gramofonele, dansuri și mese, șampanie și liqueururi, peste vin combinat cu *cognac* cum beau nemții în același timp. Iadul infern era în casa dânsului la care subsemnatul am fost martor (de la 20 noiembrie 1916 până la 17 februarie 1917 (când am fost trimes în Germania hrânindu-mă cu iarba de pe câmp, muncind sub escortă cu târnăcopul și lopata la canalizarea hangarelor aeroplanelor germane), deoarece multe femei s-au vândut pe bani (cu sau fără voie) astăzi tac, căci la parte dintr-însele le-au venit bărbații și nu îndrăznesc ca să arate pe traficantul lor de carne omenească. Cercetându-se vor găsi și fete nenorocite, cu rușinea pe brațe, astăzi, aici în Constanța, victime ale acestui călău nesătul de sânge creștin. Revoltat am ripostat din adâncul inimei de nelegiuirile ce făcea. Zădărnindu-i multe afaceri de gheșeft, fapt care m-a înlăturat din drumu-i, trimețându-mă chiar la moarte, în Cons. de războiu german.

Nevoit am fost și strâns de împrejurări a-i semna o chitanță de lei 200 (două sute) ce am primit la condamnarea mea că nu vom voi mai avea nimic pretenție de la dânsul.

Cu cel mai profund respect viu a vă ruga, Domnule Primar, spre a se înfiera acest (sugător de sânge) individ (Juda vânzătorul Domnului Christos) pentru faptele necuviincioase ce le exercită în același timp.

Cer despăgubiri și daune pe timpul de doi ani.

Despăgubiri și daune pe timpul pierdut lei 64 406.

Martori pentru faptele acestei nelegiuri sunt:

Ilie Băloi, Str. Vasile Lupu, nr. 15, Constanța.

Vasile Hotoboc, Str. Ștefan cel Mare, nr. 34, Constanța.

Devotat
(ss) Dumitru Marcău Mărculescu”

Delia BĂLĂICAN
Biblioteca Academiei Române